

A SZERZŐ JELENTŐSÉGE ÉS MŰVÉVEL VALÓ KAPCSOLATA

*Hova tovább szerzői jog?*¹

POGÁCSÁS Anett
egyetemi adjunktus (PPKE JÁK)

„[...] a szerző jogának törvényes védelme abból a megfontolásból fakad, hogy a közügyeknek megfelelő élenk szellemi produkció csak akkor van jól biztosítva, ha a szerzők is biztosítva vannak a munkájuk után várható vagyoni hasznok és személyes előnyök birtokában.”

Kenedi Géza²

1. A szerzői jog ‘terjeszkedése’ és határai

A szerzői jogot sokan egy minden szabad területre rátekeredő, fojtogató liánhoz hasonlítják, sőt, egyes vélemények szerint terjeszkedése saját hatékonyságát sodorta veszélybe.³ A ‘terjeszkedés’ kifejezés megtévesztő lehet: önkéntelenül azt a képzetet kelti, mintha a jogalkotó koncepcionális szándéka az lenne, hogy minél több, eddig közkincsnek számító alkotást vonjon be a szerzői jog hatálya alá, megakadályozva ezzel a felhasználók kultúrához és információhoz való hozzáférését. Holott valójában nem a szerzői jog terjeszkedik, hanem az alkotás és a felhasználás lehetőségei bővülnek a technikai fejlődésnek köszönhetően.

A technikai és persze társadalmi környezet változásával nem az a kérdés, hogy az újabb és újabb területekre is kiterjedjen-e a szerzői jog, hanem az, hogy továbbra is elismerjük-e az alkotó jogát arra, hogy a közönség vele kapcsolja össze a művét, és elsősorban őt illesse meg e mű vagyoni kiaknázásának a joga.⁴ Ez természetesen ‘csak’ a kiinduló tétel – számos speciális körülmény árnyalja ezt a főszabályt.

¹ A tanulmány a Pázmány Péter Katolikus Egyetem TÁMOP-4.2.1.B-11/2/KMR-2011-0002. sz. projektje (A tudományos kutatások kibontakoztatása a PPKE-n) támogatásával jelent meg.

² KENEDI Géza: *A magyar szerzői jog*. Budapest, Athenaeum, 1908. 23.

³ GYERTYÁNFY Péter: Meddig terjedjen még a szerzői jog? *Jogtudományi Közlöny*, 2001/9. 347.

⁴ KENEDI i. m. 19.

1.1. Szabad felhasználás vs. szabad elérhetőség

A szerzői jog pontos határvonala is mindig a szerzői jog ‘terjeszkedésével’ együtt alakult. A különféle korlátok közül most álljon itt egy érdekes összefüggés a szabad felhasználás köréből. A különböző szabad felhasználási módokat meghatározza az Szjt., melyeket – az Európai Unió szerzői jogi irányelvével összhangban⁵ – nem lehet kiterjesztően értelmezni,⁶ ahogyan azt az Európai Unió Bírósága egyik legújabb, 2014. február 27-én hozott ítéletében⁷ is megállapította. A szóban forgó ügyben a Léčebně lázně Mariánské Lázně társaság, amely egy gyógyfürdőintézmény üzemeltetését biztosítja, televízió- és rádiókészülékeket helyezett el vendégszobáiban, hogy a vendégei számára elérhetővé tegye az egyik cseh közös jogkezelő szervezet (az OSA) által kezelt műveket is. A társaság azonban azzal az indokkal nem kötött felhasználási szerződést az OSA-val, és tagadta meg a szerzői jogi díjak megfizetését, hogy a cseh szabályozás lehetővé teszi az egészségügyi intézmények számára a védelem alatt álló művek szabad továbbítását. A pilzeni regionális bíróság – egyebek mellett – azt a kérdést tette fel a Bíróságnak, hogy megfelel-e az irányelvnek az a cseh szabályozás, amelynek értelmében az egészségügyi intézmények mentesülnek a díjfizetés alól, amennyiben az irányelv nem ír elő ilyen típusú kivételt. A Bíróság megállapította, hogy a gyógyfürdőintézmény a védelem alatt álló műveket a betegek vendégszobáiban elhelyezett televízió- és rádiókészülékek útján továbbítja, mely e művek nyilvánosságához való közvetítését jelenti, s melyet a szerzőknek engedélyezniük kell, akiknek főszabály szerint megfelelő ellenszolgáltatásban kell ezért részesülniük. Az irányelv pedig erre nézve nem állapít meg szabad felhasználási lehetőséget, azaz nem mentesíti a gyógyfürdőintézményeket a szerzői jogi díj megfizetése alól, amennyiben a védelem alatt álló műveket a vendégeik számára sugározzák. Így a Bíróság megállapította, hogy e kivételt megállapító cseh jogszabály nem felel meg az irányelvnek.

Új szabad felhasználási módok az új igényeknek megfelelően kerülhetnek a listára, amennyiben a főszabálynak (három lépcsős teszt) szintén meg tudnak felelni. Az egyensúlyi állapot fenntartása jegyében sokan szeretnék jóval tovább bővíteni a szabad felhasználási lehetőségeket, gyakran azonban az lehet az érzésünk, hogy a ‘szabad hozzáférhetőség’ és a ‘szabad felhasználás’ fogalmak közötti különbség nem mindig világos a felhasználók, de gyakran a szerzők számára sem.

Egyre inkább természetesnek vesszük, hogy a legkülönfélébb alkotásokhoz tudunk egyszerűen és szabadon hozzáférni: ami nagyszerű tendencia, hiszen ezáltal mind a kulturális fejlődés, mind az információhoz való hozzájutás jóval gördülékenyebbé, könnyebbé vált. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az új technikai környezet-

⁵ Az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról szóló, 2001. május 22-i 2001/29/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv (HL L 167., 10. o.; magyar nyelvű különkiadás 17. fejezet, 1. kötet, 230. o.).

⁶ Szjt. 33. § (3) bekezdés.

⁷ C-351/12. sz. ügy Ochranný svaz autorský pro práva k dílům hudebním o.s. (OSA) kontra Léčebně lázně Mariánské Lázně a.s. [EBHT 2014., 00000. o.] 33. és 41. pont.

ben a szerző már ne lenne jogosult az őt megillető szerzői személyhez fűződő jogokra, valamint hogy ne lenne továbbra is az a főszabály, hogy a felhasználás ellenérték fejében történik. Valóban szükség van a felhasználás és a jogdíjak érvényesítése modern formáinak kidolgozására is, hiszen nem csak a művek minél szélesebb felhasználói réteghez való eljuttatása történhet modern kerek között, hanem a szerzők személyhez fűződő és vagyoni jogainak a biztosítása is. Ebbe beleértendő az is, hogy a szerzők számára eszközöket kell adnunk ahhoz is, hogy a lehető legegyszerűbb módon tehesék felhasználóik számára egyértelművé a különféle felhasználások lehetőségeit és feltételeit.⁸

Nem szabad elfelejtenünk, hogy a szerzői jog céljai közé tartozik a szerző és műve közötti sajátos kapcsolat biztosítása (mely viszony és a szerzők jelentősége korszakról korszakra változott és változik), de a szerzői jog a felhasználók számára is fontos küldetéssel rendelkezik.

1.2. A szerző és ‘gyermeké’

A folyamatosan változó környezetben mindig nagy körültekintéssel kell megvizsgáljunk, hogy egyáltalán mi minősül szerzői alkotásnak. Ráadásul a – gyakran speciális igények és speciális célok alapján létrehozott – műveknek egészen sajátos kapcsolatuk lehet alkotóikkal.

A szerző személyének, művével való kapcsolatának megítélése, ennek a viszonynak az erkölcsi, társadalmi és jogi értékelése folyamatos – hol felgyorsuló, hol stagnáló – fejlődés eredményeként alakul. Ez nem csak a jog világában kézzelfogható, de az irodalom, a művészet és a tudomány egyéb berkeiben is – sőt, először ez utóbbi területeken volt megfigyelhető az a markáns változás, amelyre aztán később a jog is reagált.

Abban talán mindenki egyetért, hogy maga az *alkotótevékenység* kezdetektől az emberiség egyfajta jellemzője, sőt, fejlődésének elválaszthatatlan részét képezi.⁹ Az őskori emberek, a rabszolgatartó vagy a hűbéri társadalmak mind bővelkednek olyan alkotásokban, amelyek a mai napig meghatározóak számunkra. Maguk az *alkotók* azonban – legyen szó az irodalom, a művészet, vagy a tudomány egyszerű alkotásairól – korszakról korszakra, műtípusról műtípusra más-más szerepet tölthettek be ebben a folyamatban, a közönség időről időre változtatott a hozzájuk való viszonyulásukon, mint ahogyan az alkotók is változó igényekkel léptek fel az évszázadok során.

Számos példáját láthatjuk annak, hogy magának a szerzőnek a személye háttérbe szorul az alkotáshoz képest, gyakran olyannyira, hogy sem mi, sem kortársai nem is ismereték az alkotót. Arra is akad példa, hogy az ‘igazi’ alkotó helyett csak a mester, vagy egy ismertebb művész tűnt fel az alkotó szerepében, gyakran az alkotás ismeretebbé, elismertebbé, keresettebbé tétele érdekében, vagy egyszerűen csak bizonyos hierarchikus viszonyoknak köszönhetően. „Az antik szemlélet számára a mű volt a

⁸ Ld. Creative Commons.

⁹ TATTAY Levente – PINZT György – POGÁCSÁS Anett: *Szellemi alkotások joga*. Budapest, Szent István Társulat, 2010. 32.

fontos. Úgy is mondhatnánk talán, hogy a műnek volt joga szerzőre, nem a szerzőnek a műre¹⁰ – írja találóaan Tóth János 1947-ben. Azonban az általánosítás itt is veszélyes lehet, hiszen már ekkor jelen van a „művészi öntudat”¹¹, és az alkotással együtt az alkotó társadalmi megbecsülése. Bár számos alkotás esetében valóban háttérbe szorult, illetve háttérben maradt az alkotó, azonban gyakran már ekkor is igen erős kapcsolatot figyelhetünk meg a szerzővel. Nem csak a különféle irodalmi, művészeti, tudományos alkotások, de azok létrehozói is komoly társadalmi elismerésben részesülhettek, melyhez komoly vagyoni elismerés is társulhatott: „Az ókorban a szerzők fő célja a halhatatlanság elnyerése volt. Mint ahogy azt láttuk, anyagilag biztonságban voltak, vagy azért mert saját vagyonuk volt, vagy mert egy pártfogó gondoskodott róluk. [...] Ezért a szerzői jog közvetlen gazdasági megfontolásai a szerzőket az ókorban nem érdekelték.”¹² Így a művek révén a halhatatlanságra való törekvés volt a fő mozgatórugója a szerző művéhez való ragaszkodásának. Ahogyan Apáthy utal erre például Horatius esetében: „[...] költeményeiről azt mondja, hogy azok Sosius testvéreknek – a kiadóknak – pénzt, neki pedig századokra terjedő hírt és nevet biztosítanak.”¹³

Egyfajta erkölcsi elismerés, az alkotó ember *megbecsülése* tehát kezdettől jelen volt a különféle társadalmakban, mégpedig oly egyértelműen, hogy jogi kényszerítőerőre sem volt szükség támogatásához. A problémák, illetve az azokat felszínre hozó új technikai, társadalmi körülmények megjelenésekor kialakult egyfajta – mai értelemben vett – szerzői jog, és a szerző – mint a mű kreatív forrása – különböző személyhez fűződő és vagyoni *jogokkal* került felruházásra.

A technikai fejlődés, a „dologi dinamizmus”¹⁴ megjelenése, és az ezeket kísérő számtalan panaszos hang¹⁵ hatására kialakuló szerzői jog az addigi „esetenkénti érdekegyezések előnyeinek túlmenően jogi védelmet”¹⁶ biztosított a szerzők számára (is), kezdetben a többszörözésekre vonatkozó privilégiumok formájában (így értelemszerűen csak a többszörözhető művekkel kapcsolatosan). Egyesek szerint épp a kiadók közötti konfliktusokat „felhasználva” találta meg a szerző „saját helyét a kulturális piacok mechanizmusában”, a szerző a kiadók közötti konfliktusokon ke-

¹⁰ TÓTH JÁNOS: *Szellemi alkotás és jog*. Kecskeméti Református Szent Ekklezsia, 1947. 7.

¹¹ LONTAI Endre – FALUDI Gábor – GYERGYÁNFY Péter – VÉKÁS Gusztáv: *Szerzői jog és iparjogvédelem*. Budapest, Eötvös József Könyvkiadó, 2012. 13.

¹² LENDVAI Zsófia: *Szerzői jog az ókorban. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2008/3.

¹³ „Hic meret aera liber Sosiis, hic et mare transit. Et longum noto scriptori prorogat aevum. Art. poët. 345.” APÁTHY István: *A szerzői jogról szóló törvény (1884. XVI. t. cz.) méltatása jogi és gazdasági szempontból (Székfoglaló értekezés)*. (Értekezések a társadalmi tudományok köréből, VIII/3.) Budapest, MTA, 1885. 5.

¹⁴ BALÁS P. Elemér: *Szerzői jog*. In: Szladits Károly (szerk.): *A magyar magánjog I. Általános rész, személyi jog*. Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalat, 1941. 676.

¹⁵ MEZEI Péter: *A szerzői jog története a törvényi szabályozásig (1884:XVI. tc.)*. *Jogelméleti Szemle*, 2004/3.

¹⁶ BOYTHA György: *A szerzői jog kialakulása*. In: BENÁRD Aurél – TIMÁR István (szerk.): *A szerzői jog kézikönyve*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1973. 20.

resztül vált képessé definiálni önmagát.¹⁷ Ez a megállapítás fontos összefüggésekre világít rá, azonban csak egyes műtípusok esetében igaz. Akárhogyan is, a szerzők jogainak erősödése ellenállást is hozott magával. Az alkotókat megillető kizárólagos jogot persze mindig is behatárolták különféle korlátozások, azonban a határvonalak meghúzása nem minden esetben könnyű – sőt, egyes műtípusoknál kifejezetten sok vitára ad okot. Nem csak a jog, de az irodalom világában is rengeteget foglalkoznak azzal a dilemmával, hogy tulajdonképpen mi is a szerző jelentősége, és pontosan hol vannak jogainak határai.

A szerző és a hozzá szorosan kötődő művének tekintélyét a posztstrukturalista elméletek kérdőjelezték meg. Sokan arra kezdték felhívni a figyelmet, hogy a tehetség, képessége által a társadalom többi tagja közül kiemelkedő szerző előkelő helyzetének köszönhetően „a szövegek előállításában szerepet játszó többi ágens (például a szerkesztő, a tipográfus, a könyvtervező) a háttérbe szorul, csakúgy, mint a szövegek befogadója, a könyvek megvásárolója és olvasója.”¹⁸ Az 1960-as évekre számos vélemény fogalmazódott meg, miszerint a szerző valójában nem a mű forrása – ‘csupán’ a közösségi tudás megfogalmazója, tolmácsolója. Egyre többen, egyre több típusú műalkotás kapcsán gondolják úgy, hogy az alkotás, valamint az azt befogadó közösség, és nem az alkotó bír jelentőséggel a társadalom számára. Gács Anna úgy fogalmaz, a „szerző halálaként” ismert jelenség nem egyenlő a szerzővel szembeni „közönnyel”, csupán arról van szó, hogy egyfajta differenciálódott szerzőfogalom jelenik meg a XX. század második felére. „A szerző immár nem csak forrást, de képződményt is, nemcsak jogos tulajdonost, de bitorlót és birtokoltat is, nemcsak apát, hanem anyát és gyermeket is jelenthet.”¹⁹ Utal arra is, hogy tulajdonképpen már korábban is létezett több olyan szerző, aki saját bevallása szerint „»szövegeket« szerkesztett, és tagadta saját személyiségének jelentőségét” (utal itt Gustave Flaubert-re), tehát nem csak a „mai nagyképű kritikusok” azok, akik „»máglyára a szerzővel« alapon minden renytyt, minden drámát és minden verset »szöveg«-ként értékelnek újra.”²⁰

Lendvai Zsófia is utal arra az óriási változásra, hogy míg a XVI. században a szerzők nagy része, pl. Luther is úgy gondolkozott, hogy mivel végeredményben ingyen kapta a Jóistentől az írás lehetőségét, ezért számára nem jelent gondot, ha műveit a jogosulatlan utánnomások miatt ingyen kénytelen továbbadni, más módon keres majd kompenzálást – a XVIII. századra viszont már egyre több szerző igazságérzete diktált mást: „Luthernek azt válaszolom, tegyetek néha különbséget. Legnagyobb részt nem is igaz az, hogy az író ingyen kapja azt, amit nem akar ingyen adni. Sokszor talán az egész vagyona ráment arra, hogy most képes a világot tanítani és szórakoztatni.”²¹ (Megjegyezzük, Luther 1525-ben maga is „útonálló rablókhoz

¹⁷ BODÓ Balázs: *A szerzői jog kalózai*. Budapest, Typotex, 2011. 51–52., 96.

¹⁸ GÁCS Anna: *Hipertext, hipermédia*. ELTE, Szabaddölcsészlet, <http://goo.gl/3yZdX>. [a továbbiakban: Gács]

¹⁹ GÁCS Anna: *Miért nem elég nekünk a könyv: a szerző az értelmezésben, szerzőségkoncepciók a kortárs magyar irodalomban*. Budapest, Kijárat Kiadó, 2002. 45., 231.

²⁰ Uo. 226. Ld. még Julian BARNES: *Flaubert papagája*. Budapest, Magvető, 1989. 11.

²¹ LENDVAI i. m. 78.

és tolvajokhoz” hasonlítja az „egymás romlását előidéző utánnomó kiadókat”, nem maga, hanem az eredeti kiadó érdekeit védve.²²⁾ Azonban mindkét korszakban közös, hogy a *szerezőség elismerését*, az alkotómunka erkölcsi megbecsülését töretlenül igényelték a szerzők, és általában a társadalom többi tagja is.

Hiszen a közösségi összstudás fejlesztése, a társadalmi előrehaladás érdekei, a felhasználók, a közönség jogai mellett azért mégiscsak el kell ismernünk, hogy egy szerzői alkotás nem létezhet a szerző egyéni, eredeti jellegű alkotótevékenysége nélkül. Arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy a technikai fejlődés nem minden műtípus esetében hozott változást. Tattay Levente úgy fogalmaz, a szerzői alkotások „elválaszthatatlanok a szerzőtől”, nagyban függenek az alkotó személyiségétől.²³ Ha ez nem így lenne, akkor tulajdonképpen nem is beszélhetnénk szerzői alkotásról – hiszen annak lényege éppen az, hogy egyéni, eredeti jellegű mű születik eredményeképpen, mégpedig az alkotó munkájának, tehetségének, kreativitásának köszönhetően. Minden mű „más és más szubjektív azonosságú”, azaz „mindegyikük más alkotói személyiség egyéni, eredeti gondolati szövedéke, így tükre is”.²⁴ A szerzői jogi védelem is erre épül, érdekes logikát követve. Szerzői jogi törvényünk – akárcsak a vonatkozó nemzetközi egyezmények²⁵ – a *szerezői alkotás* védelmét deklarálja, és ebből vezeti le a magát a *szerezőt* megillető jogokat: „Ez a törvény védi az irodalmi, tudományos és művészeti alkotásokat.” „A szerzői jogi védelem az alkotást a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg. A védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítéllettől.” „A szerzői jog azt illeti, aki a művet megalkotta (szerző).”²⁶

Tehát a szerzői jogi védelem az *alkotást* illeti, – főszabály szerint – a mű alkotójának, azaz a szerzőnek biztosított jogok révén. A szerzői jogviszony tehát ezáltal szintén személyek közötti viszony lesz, amely meghatározott tárgyra irányul. Igaz, például Grosschmid Béni szerencsésebbnek tartotta az ‘egyszemélyes jogi helyzet’ kifejezést a szerzői jogviszony helyett, mely meglátásból kiindulva Szladits Károly bár nem tartotta elvetendőnek a szerzői jogviszony megnevezést, de azt a szerző és a műalkotás között fennállónak tekintette.²⁷ Érdekes ebből a szempontból, hogy az

²² BOYTHA i. m. 19.

²³ TATTAY–PINTZ–POGÁCSÁS i. m. 27.

²⁴ GYERTYÁNFY Péter (szerk.): *A szerzői jogi törvény magyarázata*. Budapest, CompLex, 2006. 30.

²⁵ Ld. a hazánkban az 1998. évi XI. törvénnyel kihirdetett, a szellemi tulajdonjogok kereskedelmi vonatkozásairól szóló megállapodás (TRIPS) 9. cikk (2) bekezdését; a hazánkban a 2004. évi XLIX. törvénnyel kihirdetett WIPO Szerzői Jogi Szerződésének (WCT) 2. cikkét; valamint a hazánkban az 1975. évi 4. tvr. által kihirdetett, az irodalmi és a művészeti művek védelméről szóló 1886. szeptember 9-i Berni Egyezmény Párizsban, 1971. évi július hó 24. napján felülvizsgált szövegének (BUE) 2. cikk (6) bekezdését: „A fent említett művek az Unióhoz tartozó valamennyi országban védelemben részesülnek. Ez a védelem a szerző vagy más jogosult javára áll fenn.”

²⁶ A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban Sztj.) 1. § (1) és (3) bekezdés, 4. § (1) bekezdés.

²⁷ Vö. LÁBADY Tamás: *A magyar magánjog (polgári jog) általános része*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 2002. 249.

Szjt. miniszteri indokolása a folklór alkotásaival kapcsolatban épp arra hívja fel a figyelmet, hogy a „»szerzői jog alanyának azonosíthatatlansága« lehetetlenné teszi a mű és a szerző viszonyát középpontba állító szerzői jogi védelem alkalmazását”,²⁸ de az árva művek esetében már ugyancsak ez a viszony a szabályozás kiindulópontja.

Önmagában az alkotói kreativitás ‘megléte’ a szerzői jog által tehát nem védett tulajdonság: de amennyiben ez testet ölt valamilyen irodalmi, tudományos vagy művészeti alkotásban, a mű az alkotónak biztosított jogok segítségével oltalomban részesül. A mű kötődése alkotójához a hatályos jogszabályi rendelkezéseink szerint is igen erős, hiszen az Szjt. szerint a szerző személyhez fűződő jogait nem ruházhatja át, azok másként sem szállhatnak át és a szerző nem mondhat le róluk, míg a vagyoni jogok a törvényben meghatározott esetekben és feltételekkel ruházhatók át, illetve szállhatnak át.²⁹ Még a védelmi idő lejártát követően is a szerző emlékének megsértését jelenti, így az érintett közös jogkezelő szervezet vagy szerzői érdek-képviselői szervezet is felléphet olyan magatartás miatt, amely a védelmi időn belül sértené a szerző jogát arra, hogy a művén vagy a művére vonatkozó közleményen szerzőként feltüntessék.³⁰ Az erős kötődés egyik oka, hogy „a szerzői mű nem tekinthető pusztán anyagi fogyasztási cikknek a kulturális forgalomban.”³¹ Persze „műfajtánként, felhasználási módonként, sőt talán az érintett mű művészi rangjától függően is”³² eltéréseket tapasztalhatunk a kötődés erőssége, és erre tekintettel a személyhez fűződő jogok korlátozhatósága kapcsán. Egyes művek esetében ugyanis nem csak a vagyoni jogok alakulnak másként (így pl. szoftver, adatbázis vagy reklám céljára megrendelt művek esetében lehetővé vált a vagyoni jogok szerződéssel történő teljes átruházhatósága, azaz a hasznosítás nem csak felhasználási szerződéssel történhet), de pl. az ún. funkcionális művek (mint az építészeti alkotások) esetén a bírói gyakorlat a személyhez fűződő jogokkal szemben is több korlátot fogalmaz meg.³³ Más műtípusoknál annak eldöntése is nehéz lehet, hogy egyéni, eredeti teljesítményről, azaz védett alkotásról van-e szó. „A szerző fogalmának lényeges jegye az, hogy szellemi tevékenységének eredménye legyen a szellemi alkotás, azért a pusztán kivitelező tevékenység mindenestre kiesik a szerző fogalma köréből.”³⁴ Balás P. Elemér szerint

²⁸ GYERTYÁNFY (szerk.) i. m. 33. (Kiemelés tőlem: P.A.)

²⁹ Szjt. 9. § (2)–(6) bekezdés.

³⁰ Szjt. 14. § (2) bekezdés.

³¹ GYERTYÁNFY (szerk.) i. m. 63–64.

³² Uo.

³³ „A tulajdonosi jogok rendeltetésszerű gyakorlása nem eredményezheti a tervezőnek az építményhez fűződő szerzői joga megsértését.” EBH 2005. 1201. „A tulajdonos tulajdonjogból fakadó jogosultságaival – akár a szerző Szjt.-ben megfogalmazott személyhez fűződő jogát fogalmilag sértő módon is – akkor élhet, ha az alkotás megváltoztatásához, vagy akár az épületben megtestesülő alkotás megsemmisítéséhez fűződő érdek mögött olyan szükségszerű („reális”), magán- vagy társadalmi igény áll, amellyel szemben a szerzői jog gyakorlása rendeltetés ellenes joggyakorlásnak minősülhet. Ezt a mérlegelést azonban esetenként kell elvégezni.” SzJSzT 1/2006. számú szakvélemény. L.d. még ezzel kapcsolatban az SzJSzT 38/2001., 36/2002., 6/2007., 38/2007/1., 9/2008/1., 04/2009., 18/2009. számú szakvéleményeit.

³⁴ BALÁS P. i. m. 682.

ezért nehéz pl. a mozgófényképészeti mű szerzőjét meghatározni – e kérdéskörrel a későbbiekben is sokat foglalkozott a gyakorlat, sőt, a technikai fejlődés még érdeke-
sebb határesetekre is felhívta a figyelmet.

Az egyéni, eredeti jelleg meglétének megítélése igazodik a műfaji sajátosságok-
hoz is, hiszen bizonyos típusú műveknél szükségszerűen szűkebb az alkotó *mozgás-
tere*.³⁵ Ahogyan az az SzJSzT 19/2005. sz. szakvéleményében kifejtésre került, egy
mű egyéni jellegének alapvető követelménye, hogy az „ne legyen teljesen meghatá-
rozva a körülménynek vagy az alkalmazott eszközök által; legyen legalább mini-
mális tere a különböző megoldások közötti emberi választásnak.” Éppen ezért lehet
szerzői mű egy autópálya nyomvonalának terve,³⁶ a technikai eszköz segítségével
készített zene (pl. techno),³⁷ vagy egy információs térkép is.³⁸ Szintén nem lett volna
kizárt, azonban egy adott ügyben szereplő koromszállító jármű és annak tervdoku-
mentációja esetében szerzői jogi védelmet keletkeztető egyéni, eredeti jelleget az
eljáró tanács már nem tudott felfedezni,³⁹ mint ahogyan egy parkolójegy esetében is
hasonló megállapításra jutott.⁴⁰ Ebből a szempontból napjaink egyik legérdekesebb
kérdése a fotók helyzete, hiszen esetükben a felhasználók gyakran érzik úgy, hogy
a digitális technikának köszönhetően ma már semmi egyéni, eredeti nincs az egyes
fényképekben. Az egyszerűen többszörözhető képek kapcsán könnyen elfeledkeznek
arról, hogy esetükben is vizsgálnunk kell, hogy fotóművészeti alkotásnak minősül-
nek-e – azaz tükrözik-e készítőjük egyéni, eredeti látásmódját, hiszen ez esetben
szerzői alkotásról van szó. „Nincs szükség a fényképek esetén valamilyen speciális
'művészi' jellegre; szerzői jogi védelmük egyetlen feltétele az, hogy megfeleljenek
az eredetiség fogalmának. Elegendő az, hogy a műben az egyéni jelleg valamilyen
minimuma megnyilvánuljon, azaz ne legyen teljesen meghatározva a körülmények
vagy az alkalmazott eszközök által; legyen legalább minimális tere a különböző
megoldások közötti emberi választásnak, továbbá, hogy ne egy meglévő alkotásnak
szolgai másolásáról legyen szó.”⁴¹

³⁵ Ld. például az alábbi szakvéleményeket: SzJSzT 08/12., SzJSzT 22/10., SzJSzT 03/12., SzJSzT 24/08.

³⁶ SzJSzT 18/2009. számú szakvélemény.

³⁷ SzJSzT 43/2000. számú szakvélemény.

³⁸ SzJSzT 07/2007. számú szakvélemény.

³⁹ SzJSzT 28/2002. számú szakvélemény.

⁴⁰ „Önmagában az a tény, hogy léteznek a parkolójegy funkciót más látvánnyal, kivitellel megvalósító
termékek is, nem teszi a tárgyban parkolójegyet egyéni-eredeti jellegűvé. A minimális megkülön-
bözhetőséget megteremtő számelhelyezés, a perforációs technika, a különböző színek használata
az eljáró tanács megítélése szerint pusztán olyan ötletek, melyeket a védelemből a törvény maga kizár
(Sztj. 6. §).” SzJSzT 18/2007. számú szakvélemény.

⁴¹ SzJSzT 19/2005. számú szakvélemény.

2. Különbségek szerző és szerző között

A vagyoni jogok tehát különböző módokon átszállhatnak, a védelmi idő lejártá és az egyéb korlátok⁴² szabadon felhasználhatóvá teszik a műveket, maga a szerző könnyedén hozzáférhetővé teheti művét az interneten – azonban nem szabad elfelejtenünk, hogy a szerző ilyenkor is szerző marad, amennyiben egyéni, eredeti jellegű alkotásról van szó. Természetesen ebből a szempontból számos határterülettel találkozhatunk, de abban egyetértés mutatkozik, hogy a szerző *egyéni, eredeti teljesítménye* – valamilyen formában – elismerést érdemel. Ennek mikéntjén, és általában az alkotók helyzetén az utóbbi évek tendenciái jelentősen változtattak. Szerző és szerző között azonban nem csak tehetségüket illetően lehet óriási a különbség – az alkotókról más szempontból sem érdemes már differenciálás nélkül beszélnünk. Vegyünk számba néhány példát erre vonatkozóan.

a) Egyrészt számos, egyszerű árukhhoz hasonlóan viselkedő alkotástípus jelent meg, melyek esetében 'leértékelődött' a szerző személye az 'általánoshoz' képest. Például egy reklámozás céljára készült mű, egy szoftver, vagy egy adatbázis jobban hasonlít az iparjogvédelem tárgyaihoz, esetükben sokkal inkább maga a produktum, és nem a szerző kerül előtérbe. Ez persze nem jelenti azt, hogy a szerző ne nyújtana óriási szellemi teljesítményt, és hogy nem illetik meg a személyhez fűződő jogok, de egészen más az alkotó, és a felhasználók hozzáállása, elvárásai ezen műtípusoknál.

b) Másrészt az interneten keresztül (is) nyilvánossághoz közvetített egyes alkotások esetében nem csak a felhasználók, de néha az alkotók sincsenek tudatában annak, hogy szerzői műről van szó, illetve hogy alkotásuk kapcsán milyen jogok illetik meg őket. A szerzők ezen csoportja könnyen kelt bizonytalanságot a felhasználók körében, hiszen ugyan szabadon elérhetővé teszi műveit, a felhasználást és annak ingyenességét kifejezetten nem teszik lehetővé, így a közönség – azon túl, hogy szabadon élvezhetik a művet – a felhasználás lehetőségeire nézve nem rendelkezik megfelelő információval. Ilyen szerző esetén márpedig – passzivitása folytán – a főszabály érvényesül, azaz továbbra is engedélyezés és ellenérték fizetése mellett kerülhet sor a felhasználásra, a felhasználók tehát legfeljebb abban bízhatnak, hogy a mű felhasználása esetén a szerző nem kívánja majd érvényesíteni jogait. Ez azonban nem mondható tiszta és kiszámítható helyzetnek. (A jogalkotó igyekszik felszámolni a bizonytalanságot, így az, aki a szerző felkutatására az érintett műtípus és a felhasználási mód figyelembevételével megtette az adott helyzetben általában elvárható intézkedéseket, de ennek ellenére nem járt eredménnyel, a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalától tudja beszerezni a felhasználásra vonatkozó engedélyt. Az ismeretlen vagy ismeretlen helyen tartózkodó szerző alkotása ugyanis árva művek minősül, melynek felhasználásra az Sztj. speciális rendelkezései az irányadók.⁴³)

⁴² Ezzel kapcsolatban ld. GYENGE Anikó: *Szerzői jogi korlátozások és a szerzői jog emberi jogi háttere*. Budapest, HVG Orac, 2010.

⁴³ Sztj. 57/A.–57/D. §§.

Gyakran találkozhatunk azzal, hogy a felhasználók közkinccsként, szabadon felhasználható ‘szöveggként’, képként stb. kezelik mindazt, amit a világhálóról elérnek.⁴⁴ Néha valóban nehéz azonosítani a műveket: az alkotók egy része maga sincs tisztában azzal, hogy az általa feltöltött tartalom szerzői alkotásnak minősül, és gyakran a szerző feltüntetése elmarad, vagy nehezen megtalálható az adott weblapon belül. Ez ugyan nem befolyásolja a szerzői jogi védelem létét – de a felhasználók helyzetét nem könnyíti meg. A problémát jól érzékelteti egy 2012-es SzJSzT szakvélemény alapját képező ügy, ahol az alperessel kapcsolatban felmerült, hogy a felperes által írt szöveges műveket jogosulatlanul használta fel saját weblapján: az alperes arra hivatkozott, hogy felhasználása szabad felhasználásnak minősül, hiszen „*a felperes által kifogásolt szöveg korábban is szabadon elérhető volt az interneten.*”⁴⁵ A felhasználók egy része könnyen azonosítja egymással a ‘szabad elérhetőséget’ és a ‘szabad felhasználást’. Ugyanakkor kiindulópont, hogy egy szerzői alkotás lehívásra szolgáló nyilvánosságához közvetítése⁴⁶ önmagában nem jelenti, hogy az adott alkotás ezután szabadon felhasználhatóvá válik. Az Szjt. által engedett szabad felhasználási esetektől eltekintve – mint az intézményi célú nyilvánosságához közvetítés,⁴⁷ valamint az idézés és az átvétel⁴⁸ – a szerzői jogi védelem alatt álló művek, valamint azok azonosítható részei ilyenkor is a szerző engedélyével használhatóak fel. Az, hogy egy egyéni, eredeti jellegű szöveg számos honlapon felhasználásra került már, egy további felhasználás jogosságának megítélését nem befolyásolja. Egy szerzői alkotás pusztán azáltal, hogy népszerű, illetve gyakran kerül – akár engedély nélkül, akár felhasználási szerződés alapján – felhasználásra, nem válik közkinccsé. Ahogyan arra az SzJSzT is felhívja a figyelmet az egyik korábban már idézett döntésében, „egy alkotás szerzői jogi védelme nem annak függvénye, hogy a jogosult a művén feltünteti-e a felhasználás engedélyhez, illetve díjfizetéshez kötését – a védelem az alkotás létrehozásának pillanatától fennáll, az esetlegesen a szerzői jogi védelemre utaló jelzések, figyelemfelhívások a jogszerűtlen felhasználások visszaszorítását segíthetik ugyan, de nem a védelem feltételei.”⁴⁹ A tudatos, és a felhasználás különféle

⁴⁴ *Nemzeti stratégia a szellemi tulajdon védelmére, 2013-2016.* Budapest, 2013. június (a továbbiakban: Jedlik-terv) tervezete arra hívja fel a figyelmet, hogy „A szellemi tulajdon intézményrendszeréről korlátozott tudással rendelkező közönség [...] sokkal fogékonyabb az »információ szabad áramlására« és a »szellemi közjavak« diffúz fogalmára építő retorikára (különösen, ha a mérleg egyik serpenyőjében az ingyen megszerezhető kulturális javak, a másokban pedig az állítólagos büntetőjogi fenyegetettség és a mindenható állami kontroll képe van), mint a defenzív – és a laikusok számára nehezen követhető – jogi érvelésre. [...] A legjelentősebb feladatot alighanem ezen a fronton az jelenti, hogy a »szellemi tulajdon« kifejezés a jövőben ne az »elnyomás és kizsákmányolás«, hanem az alkotótevékenység jótékony (megfelelő ellensúlyokkal történő) ösztönzésének szinonimája legyen.”

⁴⁵ Az SzJSzT 08/2012. számú, „Turisztikai honlap tartalmának szerzői jogi védelme” című szakvéleménye.

⁴⁶ Szjt. 26. § (8) bekezdés.

⁴⁷ Szjt. 38. § (5) bekezdés.

⁴⁸ Szjt. 34. § (1)–(2) bekezdés.

⁴⁹ Az SzJSzT 08/2012. számú, „Turisztikai honlap tartalmának szerzői jogi védelme” című szakvéleménye.

módjait – akár ellenérték nélkül – engedélyező szerzők már élnek például a Creative Commons licenzek nyújtotta lehetőségekkel, és világossá teszik felhasználóik számára, milyen jogokkal rendelkeznek, ezzel megkönnyítve nemcsak a felhasználást, de a későbbi jogérvényesítést is.

Míg a szerzők egy része örömmel mond le az anyagi ellentételezésről a közönség műélvezete és a társadalmi ösztudás előmozdítása, vagy/és a nagyobb népszerűség elérése kedvéért, addig egyes szerzők épp személyhez fűződő jogaikról szeretnének lemondani, annak ellenére, hogy az Szjt. értelmében a szerző személyhez fűződő jogait nem ruházhatja át, azok másként sem szállhatnak át és a szerző nem mondhat le róluk.⁵⁰ Ennek egyik oka éppen egy olyan mértékű anyagi ellentételezés szokott lenni, amelynek a kedvéért a szerző hajlandó lenne eltekinteni attól, hogy a közönség az adott alkotást saját műveként ismerje meg (ld. pl. szellemírás, ghostwriting). A jogalkotó az ilyen megállapodást nem tartja elfogadhatónak: „az itt védendő társadalmi érdekek az alkotás egyéni és társadalmi folyamata, a meglévő művek hitelessége. A szerző a felhasználási szerződések megkötésénél általában gyengébb tárgyalási pozícióban van, a fenti célok érdekében még esetleges saját döntésétől is meg kell védeni.”⁵¹ Tehát akárcsak a többi személyhez fűződő jogunk, a szerzőt megillető speciális személyhez fűződő jogok sem forgalomképesek. Az ugyanakkor tény, hogy a megtörtént jogsértésekből eredő igény érvényesítése a személyhez fűződő jogok esetében sem kötelező, sőt, arról „a két fél közötti kötelmi jogi hatállyal szerződésben le lehet mondani”.⁵² (Tekintve, hogy az Szjt. 94/B. § (1) bekezdése szerint „az ellenkező bizonyításáig azt kell szerzőnek tekinteni, akinek a nevét ilyenként a művön a szokásos módon feltüntették”, az esetek nagy részében a külvilág számára nem is derül fény az eredeti alkotó kilitére.)

c) Harmadrészt érdemes figyelmet szentelni annak a ténynek, hogy napjainkban a közönség nagy része nem egyszerű műélvező, hanem igen könnyen válhatnak maguk is szerzővé, vagy épp szerzői jogi értelemben vett felhasználókká. Ahogyan arra a Jedlik-terv is felhívja a figyelmet, „az internet új távlatokat nyitott és új szemléletet honosított meg a tartalom-előállítás, -szolgáltatás és -terjesztés területén. Ez nemcsak mint lehetőség, de mint kihívás is megjelenik a digitális iparágban érdekelt alkotók és vállalkozások számára.”⁵³ Akárcsak a média világában, a szerzői jogban is ösztomosódnak a szerepek, és kitágulnak a lehetőségek. A magánfelhasználás és a nyilvánosságához közvetítés határai hajszálvékonnnyá váltak, az egyszerű műélvező gyakran közvetítői szerepet is vállal, a szerzői jogi értelemben vett felhasználás igen könnyen – gyakran szinte tényleg észrevétlenül – valósulhat meg. A ‘szerző – közvetítő – felhasználó’ szerepek nem különülnek el élesen, mint egykor, és a közönség messze nincs úgy rászorulva a szó klasszikus értelmében vett közvetítőkre, mint

⁵⁰ Szjt. 9. § (2) bekezdés.

⁵¹ Kommentár 66.

⁵² Uo.

⁵³ Jedlik-terv, 73.

régen. Sajátos közvetítők jelennek meg, akik a tartalomközvetítés – így pl. szerzői alkotások nyilvánosságához közvetítésének – *lehetőségét* nyújtják a közönség számára. Az olvasó, műélvező szerepe tehát megváltozik – számára a szerző már nem elérhetetlen távolságban van, hanem interaktív kapcsolatban áll vele, és alkotásával. Az irodalomelméleti megfigyelések igen tanulságosak ebből a szempontból: „a szerzőnek és a műnek ez a kölcsönös tekintélye, kulturális tabu-voltuk többek között az, ami a posztstrukturalista elméletekben megkérdőjeleződik, s e kritika nyomán egy olyan szövegvilág képe sejlik fel, ahol a kreatív, individuális szerzőséget felváltja a név nélküli szövegáramlás, illetve a földrajzi, időbeli határokon átívelő kollaboratív produkció, a merev határokkal rendelkező művet az egymással hálózatszerűen kapcsolódó, állandóan alakuló szövegtenger és a passzív befogadót a szöveget kreatívan értelmező olvasó.”⁵⁴ Egyre több irodalomkritikus hívja fel arra a figyelmet – már a XX. század közepén is –,⁵⁵ hogy egyre inkább kezdi elveszíteni alapvető jellegét „a szerző és közönség közötti megkülönböztetés, és a sokszorosítás technológiáinak forradalma ahhoz vezetett, hogy egyre többen lehetnek szerzővé, s így a szerzői, illetve olvasói szerep funkcionálissá válik, esetről esetre felcserélődik.”⁵⁶

Napjainkban nem a szerzők és a felhasználók, de még csak nem is „a ‘tisztességes kiadók’ és az ‘elvetemült kalózok’ közötti harcról”⁵⁷ van szó: figyelemmel kell lenni arra, hogy a szerző, a közönség és a felhasználók szerepe átalakult, átértékelődött. Ennek során a szerzői jog „a kulturális cserének nem akadálya vagy terhe, hanem katalizátora” kell, hogy legyen, mely „elősegíti, hogy a kultúra alkotói, közvetítői és a műélvező polgárok között élénk, termékeny kapcsolat és együttműködés alakuljon ki.”⁵⁸

„A kritikusok azt is hangsúlyozzák, hogy a modern szerző *történeti kategória*, nem mindig volt az írott kultúra szereplője, s nem is biztos, hogy az fog maradni”⁵⁹ – nem gondolom, hogy a szerzőnek el kellene tűnnie az internet sajátos lehetőségei és törvényszerűségei következtében, az viszont kétségtelen, hogy a szerzői jog alakulása, alkalmazkodása is kívánatos az új közegben. *Egyes alkotások* esetében valóban változnak a szerzők és a felhasználók lehetőségei, a szöveg és a szerző viszonya értelmezhető másként ebben a közegben,⁶⁰ az interneten található tartalmakat hajlamosak vagyunk egyszerű szöveggé kezelni, és a szerzők vagyoni megbecsülése is új formákban ölthet testet. A szerzői jog nem ennek a tendenciának az erőszakos megváltoztatását, a modern lehetőségek elvetését tűzte ki célul, hanem a mai viszonyok

⁵⁴ GÁCS i. m.

⁵⁵ Benjamin WALTER: A műalkotás a technikai sokszorosíthatóság korában. In: Benjamin WALTER: *Kommentár és Prófécia*. Budapest, Gondolat, 1969. 321.

⁵⁶ GÁCS i. m.

⁵⁷ BODÓ i. m. 14., 298.

⁵⁸ Jedlik-terv, 33.

⁵⁹ GÁCS i. m.

⁶⁰ GÁCS Anna: Who will read us if we all become writers? Print and Digital Literary Periodicals, Authorship, and Authority. In: GÁCS Anna (szerk.): *A folyóirat-kultúra az elektronikus kor szemszögéből*. Budapest, L'Harmattan, 2007. 141–149.

között is a szerzők megbecsülését, az egyéni, eredeti jellegű alkotások védelmét kívánja biztosítani, meghatározott korlátok, határok között, ügyelve minden érdekeltra.

Az idők változásával ugyan a részletszabályok változhatnak és változniuk is kell, azonban az alapvető cél, az alkotói kreativitás, az egyéni, eredeti teljesítmény elismerése és támogatása továbbra is védendő érték. A szerző szerepe, megbecsülésének formája, módja sokat alakult az elmúlt évszázadok során, és most is átalakulóban van.

Ami a *vagyoni elismerést* illeti, a mecénások támogatásától kezdve az állami támogatáson át a közvetett nyereségszerzésig számos megoldást láthattunk már a történelem során. Ami állandóan jelenlévő igény a szerzők és a társadalom oldaláról, hogy az alkotók kreativitásának gyümölcsét ne mások arassák le. Napjainkban egyre több megoldás kínálkozik arra, hogy a szerzők vagyoni ellentételezés nélkül tegyék a felhasználók számára hozzáférhetővé műveiket, mely lehetőségekkel egyre többen élnek is – különböző megfontolásokból (pl. egyszerűen a közösség érdekeit szem előtt tartva, lemondva az anyagi juttatásokról, vagy fáradozásaiknak közvetett módon való megtérülésében bízva). Azt azonban, amikor műveikből közvetlen vagy közvetett módon mások szereznek nyereséget, általában nem nézik jó szemmel. Ez megintcsak nem újkeletű dolog: egy anekdota szerint például két francia művész 1847-ben egy párizsi kávéházban megtagadta számlájuk kiegyenlítését, „mondván, ha a kávéház a szerzeményeiket ingyen játssza, miért kellene nekik az éttermi szolgáltatásért fizetniük.”⁶¹ Két évvel később pert is nyertek a kávéházzal szemben, de hazánkban az ún. „cigány-perekben” is hasonlóan döntött a Kúria. A szerzők úgy érezték, ha az éttermek profitot termelnek az ő műveik segítségével, nekik is lehetnek vagyoni jellegű követeléseik. A vagyoni jogok soha nem jelentették azt, hogy aki alkot, az egyúttal vagyoni juttatásra is jogosult – mindig is azt takarta, hogy azok a szerzők, akiknek az alkotásait valamilyen formában érdemes volt felhasználni, azaz „népszerűek” voltak, számíthattak vagyoni ellentételezésre e felhasználások fejében. Az, hogy mely szerzők részesültek vagyoni juttatásban, mindig is egyfajta „kiválasztódás” eredménye volt – kezdetben a mecénások, később maga a közönség látta el ezt a feladatot. Tehát míg vagyoni jogai minden szerzőnek vannak, vagyoni juttatásban csak egy részük részesül, a közönség és a felhasználók döntésének megfelelően. Ez messze nem azt jelenti, hogy csak kiváló alkotások szerzői részesülnek díjazásban. Bár a szerzői jogi védelem nem függ minőségi jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítéllettől,⁶² gyakran hallhatunk panaszos hangokat a minőség felől a mennyiségi termelés irányába történő eltolódás problémáiról. „Az eredmény tehát az, hogy minden művészetben, mind abszolút, mind viszonylagos értelemben, nagyobb a hulladéktermelés, mint korábban volt; és ennek így kell maradnia mindaddig, míg csak az emberek olyan aránytalanul sok olvasmány- kép- és hallható anyagot fogyasztanak, mint jelenleg”⁶³ – idézi az egyik kritikus a XX. század elején,

⁶¹ GÉRA Eleonóra Erzsébet – CSATÁRI Bence: *A Zeneszerzők Egyesületétől az Artisjus Egyesületig, 1907–2007, A zenei közös jogkezelés száz éve Magyarországon*. Budapest, Artisjus, 2007. 21–23.

⁶² Szjt. I. § (3) bekezdés.

⁶³ WALTER i. m. 321. Az idézet eredeti forrása: Aldous HUXLEY: *Croisière d'hiver. Voyage en Amérique Centrale 1933*. Párizs, Plon, 1935. 273–275.

utalva arra, hogy ez a megközelítés mindazonáltal nem tekinthető haladó szelleműnek. A szerzői jogi szabályozásnak ugyan ma sem az a célja, hogy csak egyes, minőséginek kikiáltott alkotásokat védjen, de az fontos célkitűzés, hogy „a szerzői jog eszköztárát minden eddiginél hatékonyabban használjuk fel a kreatív iparágak és a kultúra fellendítésére.”⁶⁴

Az egyes korok szerzőinek a személyhez fűződő jogok kapcsán meglévő közös törekvését megfigyelve elmondhatjuk, hogy az alkotók legalapvetőbb igénye, hogy *szerezőségük elismerésre* kerüljön. Ezt nevezhetjük felesleges ‘alkotói önértetnek’, mely csak a társadalmi ösztudás, illetve a kultúra fejlődését gátolja, az elmúlt háromszáz év azonban mégiscsak azt mutatja, hogy a társadalom számára is ‘megéri’ az alkotók elismerése, megbecsülése. A kreativitás, az alkotókedv ösztönzésének ilyen módjára is szükség van – és ehhez ugyan valóban nem a szerzői jog az egyetlen eszköz, de az egyik a lehetőségek közül, mellyel hiba lenne nem élni. Javítására, modernizálására és új lehetőségek kidolgozására – különösen a differenciált helyzetekre tekintettel – szükség van (és szerencsére példa⁶⁵ is). Ugyan találkozhatunk teljesen új alapokra építő elképzelésekkel is,⁶⁶ véleményem szerint a szerves fejlődés ezen a területen (is) nélkülözhetetlen.⁶⁷

A mottóban idézett mondatot Kenedi Géza több mint száz éve vetette papírra, azonban megállapítása ma is helytálló: valóban az teremt tiszta helyzetet és hat ösztönzőleg, ha a szerzők számára is biztosítva vannak „a munkájuk után várható vagyoni hasznok és személyes előnyök”. Ez ma már nem minden szerző számára jelenti ugyanazt, de ez nem a szerzői jog leépítését, hanem épp továbbfejlesztését kell, hogy eredményezze.

⁶⁴ Jedlik-terv, 148.

⁶⁵ Ld. például: open access program, könyvtárdigitalizálás, CC licenkek stb.

⁶⁶ Ld. pl. Joost SMIERS – Marieke VAN SCHINDEL: *Imagine there is no Copyright and no Cultural Conglomerates too / An Essay*. Amsterdam, Institute of Network Cultures, 2009.; vagy a ‘Payright’ rendszerre vonatkozó elképzelést: <http://goo.gl/IAr0s>.

⁶⁷ A szerzői jogot alapjaiban tagadó elméletek veszélyeiről ld. például: MEZEI Péter: *Elképzeltem: nem lenne jó. Kritikai észrevételek egy szerzői jogi abolitionista tanulmány kapcsán*. In: POGÁCSÁS Anett (szerk.): *Quaerendo at creando. Ünnepi kötet Tattay Levente 70. születésnapjára*. Budapest, Szent István Társulat, 2014. 407–423.